

Katsauksia

Charlotta Europaeus

Viime vuosisadan alkupuolella maamme säätyläisnaisilla ei ollut vielä monia ammatteja valittavina, ainoastaan kasvatus- ja opetustehtävät olivat heille sopivia. Eräs heistä, Charlotta Europaeus, kuuluisan runonkerääjämme sisarpuoli, on opettajatoimensa ohella joutunut kiinnittämään huomiotaan kansanelämään ja tehnyt siitä merkintöjä, jotka ovat säilyneet nykyaikaan.

Katarina Charlotta Europaeus syntyi Savitaipaleen pappilassa 1794. Hänen isänsä kirkkoherra Pcter Adolf Europaeus tunnettiin seurakuntansa oppineena paimenena ja kielitaitoisena miehenä. Charlotan koulunkäynnistä en ole löytänyt tietoja, ai-

nakaan hän ei ole käynyt Viipurin tyttökoulua (Töchterschule zu Wiborg), kuten hänen sisarpuolensa Ulrika Sophia (v:sta 1826). Luultavinta tietysti on, että hän on käynyt mainitun koulun edeltäjäkoulua »Demoisellen-Schulea», joka toimi Viipurissa v:een 1805, mutta senkään säilyneistä, epätäydellisistä nimiluetteloista Charlotan nimeä ei ole löytynyt.

Todennäköisintä on, että Charlotta on alunperin nauttinut kotikoulun opetusta. Kirjeestä¹, jonka hän on osoittanut Jaakkimasta 5. 8. 1841 professori Aleksander Blomqvistille käy selville, että hän oli toiminut lasten valvojana (gouvernant) ja oli

¹ Kirje on vastaustarjous FAT:ssa olleeseen kotiopettajan toimeen lähellä Hämeenlinnaa.

tottunut tähän työhön. Hän oli oleskellut eri paikkakunnilla, mm. Pietarissa ja puhui »esteettömästi ranskaa saksaa ja venäjää». Tietysti hän taisi myös ruotsin ohella synnyinseutunsa kansan kieltä, suomea. — Eräässä myöhemmässä kirjeessä, jossa Charlotta kertoo Vaasan palosta, hän mainitsee asuneensa Vaasassa vuoden päivät.

Charlotan runokeruuseen on kuitenkin mahdollisuus hieman tutustua myös eräiden vanhojen kirjeiden opastamana. Folkloren keräämiseen hän ryhtyi ilmeisesti vasta keskiikään jouduttuaan. Voisi olettaa, että velipuolen D. E. D. Europaeuksen tulokelliset matkat, joista kerrottiin myös sanomalehdissä, sekä kehotukset merkitä muistiin tietoja kansanelämästä, ovat olleet omiaan kiinnittämään Charlotan harrastuksen tälle kansalliselle työsaralle. Harrastuksesta tuli vakava ja kestävä, siinä ei ollut tilapäisyyden tuntua.

Charlotan näköpiiriin tuli myös nuori maisteri A. H. Reinholm, joka D. E. D. Europaeuksen kanssa oli kulkenut keruuretkillä, ja tälle Charlotta lupasi koota kansantietoutta. Ensimmäinen säilynyt kirje on Mikkelissä 28. 4. 1848 kirjoitettu ja siinä Charlotta arastellen mainitsee Reinholmille: »Aivan vähän olen minä tätä Isänmaan kieltä kirjoituksessa harjoittanut», mutta kuitenkin hän yrittää parhaansa. Kirjeen mukana hän lähetti Reinholmin välityksellä Suom. Kirj. Seuralle kokoamiaan »Loru lauluja». Niin ikään on maininta pukujen keräyksestä.

Mikkelistä Charlotta kirjoitti laa-

jahkon hääkuvauksen², jonka hän 16. 5. 1848 lähetti Reinholmille. Elokuun lopulla hän Suomenniemeltä, joka oli hänen silloinen kotipaikkansa, jälleen lähettää »pienet runot, vyöteen ja pyyhkeen» sekä »entisen aikuisen myssyhatun» annettavaksi seuralle.³ Tämän jälkeen Charlotta lähetti pari-kolme kertaa häätapojen kuvauksia ja runoja sekä myös eräitä sanatiietoja.

V:n 1848 kuluessa saapui Seuralle Charlotalta kaikkiaan 96 laulua ja 9 sananlaskua sisältävä kokoelma, seuraavana vuonna kaksi vihkoa lauluja, loitsuja, sananlaskuja ja muutama arvoitus. — Samana vuonna hänet valittiin Seuran jäseneksi.

Runokeräelmien lähettäminen jatkui. Charlotta-neiti toimitti v. 1851 ja 1854 Seuran kokoelmiin runoja, sananlaskuja ja arvoituksia, jopa murresanojakin. V. 1855 hän lähetti kaksi vihkoa ja 1856 vihkon Jaakkiman runoja.

Charlotta Europaeuksen kokoelmissa on kaikkiaan 219 runoa, 236 sananlaskua ja 72 arvoitusta, näistä Suomenniemeltä kerättyjä 185 runoa, 60 sananlaskua ja 19 arvoitusta, Jaakkimasta on 34 runoa, 176 sananlaskua ja 53 arvoitusta, lisäksi on yksi loru Kivennavalta.

Pietarin suomalaisen seurakunnan kirkkoherra K. V. Sirén, suomalaisuuden innokas puoltaja ja Elias Lönnrotin ystävä, järjesti seurakuntansa opetusoloja ja perusti tyttökoulun, jonka avajaiset pidettiin 28. 8. 1849. Koulun opettajaksi kutsuttiin Charlotta Europaeus.

D. E. D. Europaeus kertoi kirjees-

² A. H. Reinholmin kokoelmissa (SK Museo).

³ Suomettaressa 1848 n:o 50 on maininta, että C. E. lahjotti seuralle »täyden Äyrämöisen waimon-puvun Joutsenosta». Veljelleen osoittamassaan kirjelappuksessa C. E. sanoo: »Erhetys mahta olla Suometaares minun lähetyksistäni. En ole mitä nyt Helsinkiin lähettänyt; Kuin Wyöliset ja yhden pyyhkeen. Ei minun luultaksein sitä taida Kutsua 'Pukiksi'». (HYK Kirj. Div. brev III).

sään Reinholmille 18. 9. 1848: »Sisareni Charlotta on nyt sen uuden tyttökoulun opettajattarena Pietarin suomen Seurakunnassa. Se avattiin mennessä kuussa. Hän jätti Sinulle lähetettäväksi vielä yhden vih'on runoja ja palmikkonauhan Sinulle Itsellesi muistiksi».⁴

Keväällä 1850 Charlotta kirjoitti Reinholmille jälleen kirjeen ja koska se valaisee opettajattaren Pietarin vuosia, jäljennettäköön se kokonaisuudessaan tähän. Suomalaisen koulun opettaja ei näytä vielääkään osanneen suomea läheskään yhtä hyvin kuin hänen velipuolensa, jota pidettiin aikansa erikoisen hyvänä suomen taitajana.

»St. Peterborista 26 Toukokuuta 1850.

Korkiasti Oppinut Herra Maisteri!

Aivan odotottamattomasti tuli Teidän Runot Jouluatonani minulle; joista nöyrimmästi kiitän!

Herra Schubert on pitkistänyt niistä eräitä, ja tahtoo soittaa niitä Suomessa.

Vähäinen Kirjanmerkki seura Teille.

Jos Maisteri Katsoo sen soveliaksi, niin rukoillen Teitä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle, antamaan eräitä vanhoja rahoja, jotka nyt myöten panen.

Suurin osa, niistä Suomalaisista tyttö lapsiista, joita minä täällä opetan, puhuuvat venähittä. Ja on heidän Kielensä niin venähäntynyt, että ei ensinkään tahdo taipua Suomenkieleen. Minä lupaisin lapsille: että Kutsua niitä heistä, jotka Suomia paremmin ahkeroitukseni, minun nimipäivälle. 28 lasta oli minun luona,

minä soitin itse fiolia, ja lapset tansivat. Pelkkää suomia puhuttiin.

Teidän

Nöyrä Palvelianne

Charlotte Europaeus.»

Kauan Charlotta ei toiminut Pietarissa opettajana, sillä ilmeisesti heikko terveys pakotti hänet siirtymään maaseudun rauhaan. Kesästä 1852 hän oleskeli Kivennavalla. Tätä aikaa voidaan tarkastella niistä yhdeksästä kirjeestä, jotka Charlotta on osoittanut lääketieteen tohtori Georg Julius Schultzille (1808—1875). Tämä estofiili lääkäri oli varhaisimmat vuotensa viettänyt Tallinnassa ja Tormassa, opiskellut ja väitellyt tohtoriksi Tartossa, kesällä 1833 käynyt Suomessa⁵ ja v:sta 1853 lähtien asustanut Pietarissa, jossa lienee tutustunut Charlottaan.

Charlotta on lähettänyt tuttavalleen kokoamiaan erilaisia tietoja suomalaisesta elämästä, mm. suomalaisten soittimista, miesten ja naisten nimistä, häätapoja, hokuja, juttuja, selostuksia tehtaista ja siveellisyysoloista. Suomalaisen runoja ja niiden saksannoksia hän kirjoittelee myös kirjeisiinsä. Niinpä niissä on F. M. Franzénin »Juokse porosein» sekä »Minun kultani Pietarissa» käänöksineen. Varmaan paljon muutakin Charlotta on toimittanut Suomesta kiinnostuneelle lääkärituttavalleen, sillä kun Schultzin teos »Jenseits der Scheeren, oder der Geist Finnlands. Eine Sammlung finnischer Volksmärchen und Sprichwörter» ilmestyi 1854 Leipzigissä, oli Dr. Bertram-nimeä käyttävä tekijä omistanut sen »demoiselle» Charlottalle.

⁴ K. V. Sirén on koulua avattaessa maininnut, että uusi opettaja oli »hyvin opetettu neitsyt». (Kaarle Sirén, Puheet ja Saarnat, 1853, s. 35).

⁵ Briefe eines baltischen Idealisten an seine Mutter 1833—1875. Gestaltet von Dr. JOHANNES WERNER. Leipzig 1934.

Teoksessa oli kolme Eero Salmelaisen satua (Ihmeellinen pilli, Merestä nousijaneito, Lippo ja Tapio) sekä kuudettasataa suomalaista sananlaskua. Sadut ovat paikka paikoin muunnelmia, ja niiden ilmestymisen aikoina valitettiin, ettei oikeata satutyylä niissä onnistuttu löytämään.⁶ Sananlaskujen saksannokset ovat myös siloteltua tekoa. Ilmeisesti Charlotta Europaeus on saksantanut sekä sadut että sananlaskut ja Schultz ne saattanut lopulliseen asuun.

Kirjeenvaihto Schultzin kanssa jatkui vielä v. 1855—1857, mutta nyt Charlotta asusti Jaakkimassa luultavasti pappilassa sisarensa Annan (* 1796) luona, joka oli naimisissa serkkunsa kirkkoherra Peter Platannin kanssa.

Charlotta kirjoittaa parin vuoden kuluessa ainakin 13 kirjettä, joissa ennen kaikkea on runsaasti tarinoita keisareista ja pappiloista, hän kertoo soitinneuvoista ja selostaa Suomen uutisia sekä viljelee suomalaisia sananlaskuja.

Schultzin papereihin kertyi monia kaunokirjallisia tuotteita, jotka ovat Charlottan käsiälää. Niistä laajimpia on »Prinsessa Ingo, Suomalainen satu», joka on omistettu Nikolai Aleksandrovitšille »uskollisella sydämellä Charlotta Europaeukselta 1856» ja saksannettu. Virolaista folklorea edustaa »Wiron Satuja. Pitk Hannu ja Pahalainen».⁷ Charlottan saksantamia ovat »Rune. Ver-

fasst von einen Jungen Finnischen Bauern. Im Sommer 1854», »Kultani kukkuu, kaukana kukkuu», P. Makosen »Cafe'-Runo»⁸ ja »Das Brandwein» sekä Paavo Korhosen »Die Runensänger».

Huomattava ja erittäin mielenkiintoinen on se Kantelettaren runojen saksannoskokoelma, jonka Charlotta lähetti Schultzille. Runoja kaikkiaan on kolmisenkymmentä ja käännös on tarkkasanaaninen; Schultz on saksalaisena tehnyt niihin runsaasti korjauksiaan. Ovatko runot ilmestyneet jossakin aikauslehdessä, ei ole tiedossani. Luultavinta on, että käsikirjoitusten runot eivät ole päässeet julkisuuteen. — Kantelettaren runojen kääntäminen oli näihin aikoihin suositua; niinpä D. E. D. Europaeus kirjoitti 14. 5. 1847 Elias Lönnrotille: »Olkaa hyvät ja kirjoittakaaat minulle, mitkä paikat Kantelettaresta vielä olisivat kääntämättä ruotsiksi, sillä eräs tuttu tahtoi ko'tella' kääntää' muutamia niistä ruotsiksi ja sellaisia, joita ennen ei olisi käännetty». Ketä Europaeus tarkoitti kirjeessään, ei tiedetä.

Charlotta Europaeus kuoli Savitaipaleen lukkariilassa 21. päivänä huhtikuuta 1858. Kansanrunoutemme keruun historiaan hän on ensimmäisenä naisena merkinnyt nimensä ja näin viitoittanut uusia tehtäviä naisille sekä laajentanut folkloren tuntemuksen alaa.

SULO HALTONEN

⁶ St. Peterb. Zeitung 1854 n:o 31. Arvostelija on luultavasti P. v. Koeppen.
⁷ On myös SKS:n kansanrun. kokoelmissa.
⁸ Julk. Das Inland 1854, n:o 31. Vrt. Virittäjä 1935 s. 188 (V. Kiparsky), — C. E:n kirjeet Schultzille ovat HYU kiri. Div. brev XI -kokoelmassa.

⁶ St. Peterb. Zeitung 1854 n:o 31. Arvostelija on luultavasti P. v. Koeppen.

⁷ On myös SKS:n kansanrun. kokoelmissa.

⁸ Julk. Das Inland 1854, n:o 31. Vrt. Virittäjä 1935 s. 188 (V. Kiparsky), — C. E:n kirjeet Schultzille ovat HYU kiri. Div. brev XI -kokoelmassa.